

ניהול המלחמה אחרי ה-7 באוקטובר: מחדל או עוולה?

מאת אל"מ (מיל') רון טירה

מבט מבס"א, מס' 2,283, 28 במאי 2024

תקציר: מטרת המלחמה העיקרית של ישראל היא מיטוט שלטון חמאס; מטרה שאפתנית המבקשת לשנות את המציאות המדינית-אסטרטגית. על מנת להשיג מטרה זו, יש צורך בשיתוף פעולה בינלאומי, על מנת להבטיח לגיטימציה לשלטון החדש, מימון שיקום הרצועה, ניהולה האזרחי, העברה של עובדי הציבור העזתיים למעסיק חדש, דה-רדיקליזציה וביטחון הפנים. כלומר, בהקשר הייחודי של חרבות ברזל, קיים הכרח במלחמה קואליציונית. ואכן, המלחמה נפתחה בהתייבבות חסרת תקדים של ארצות הברית, המערב, ומדינות ערביות מתונות לצד ישראל, אך השילוב של סירוב לקיים דיאלוג עם השותפות הבינלאומיות על זהות השלטון שיחליף את חמאס, גרירת הרגליים בנושא ההומניטרי, מסרים קיצוניים וניהול לקוי של ההיבט המשפטי, גרם לפגיעה עמוקה בלגיטימציה של ישראל ובכוחה לרתום את הקהילה הבינלאומית להשגת מטרות המלחמה. פגיעה זו נעשתה כשאינ רווח בצידה, וכשהתנהלות הממשלה הרחיקה אותה ממימוש מטרות המלחמה. אלא אם יתחולל שינוי עמוק בדרך ההתנהלות של הממשלה (ואם לא מאוחר מדי), נראה שמצבה של ישראל בשנים הבאות יהיה גרוע ממצבה לפני המלחמה.

מלחמה היא מיזם להמרת תשומות טקטיות לתפוקות אסטרטגיות. המאמץ הצבאי הוא רק אחד מתוך סדרת מאמצים לאומיים, האמורים יחדיו, בסינרגיה, לממש את יעדי המדיניות של המלחמה. ההקשר הייחודי של המלחמה צריך לאפיין את המאמצים הצבאיים והאחרים, בהתאם לנסיבות הספציפיות של המלחמה המסוימת. המאמץ המלחמתי אינו מוכוון לתקופת המלחמה, אלא להשפעה על השנים, אולי העשורים שלאחריה. בפרפרזה על דברי רונלד רייגן בבחירות 1980, השאלה המתחייבת היא "are you better off" אחרי המלחמה בהשוואה למצב לפני, ובראייה של כלל הפרמטרים הלאומיים.

מוקדם מכדי להעריך את תוצאות מלחמת חרבות ברזל, אך בעת כתיבת שורות אלה קשה לומר שהמלחמה מתנהלת לפי העקרונות האמורים. אין יעדי מדיניות אמיתיים אליהם המלחמה מכוונת, קשה לאתר סנכרון מאמצים לאומי רב-תחומי, וחסר אפיון של כלל המאמצים המותאם להקשר הייחודי של המלחמה (לפחות לא במחשבה תחילה).

נראה שהניהול מצטמצם לבחירת התשומה הצבאית הבאה, כשתשומה מובילה ל... תשומה נוספת. בפרפרזה על 'אליס בארץ הפלאות', אם אינך רוצה להגדיר לאן אתה הולך, כנראה שגם לא תגיע לשם. בינתיים, המחירים ארוכי-הטווח מאמירים, ואם לא יתחולל שינוי עמוק בדרך ההתנהלות (וכן אם לא מאוחר מדי), ספק אם מצבה של ישראל בשנים הבאות יהיה טוב ממצבה לפני המלחמה.

מטרות ואסטרטגית חמאס

ניתוח האסטרטגיה של חמאס מצריך לבחון את התנהגותו הנגלית, שכן [מעטים](#) הפרסומים המסודרים בנושא. ייתכן שמטרותיו היו בלימת הצטרפות סעודיה להסכמי אברהם, שיפור עמדות למאבק על ההנהגה הפלסטינית ביום שאחרי מחמוד עבאס, או ניצול הזדמנות על רקע ההיחלשות המבנית של ישראל עקב "הרפורמה המשפטית" והקרע הפנימי לו הובילה.

חמאס השלים את ההישג ההתקפי שלו עוד בבוקר ה-7 באוקטובר ומשם עבר להגנה והתשה. החטופים נועדו לכפות על ישראל שחרור אסירים ולהשריד את ההנהגה. חמאס נערך להגנה בשטחים האורבניים, כנראה מתוך כוונה להסב לצה"ל נפגעים רבים ובעיקר לגרום לפגיעה צה"לית נרחבת באוכלוסייה העזתית האזרחית. הפגיעה באזרחים הייתה אמורה לעודד את הפיכת המלחמה לרב-זירתית, כולל איראן ושלוחיה, אי"ש וערביי ישראל. הפגיעה באזרחים נועדה גם לערער את הסכמי אברהם ואת התהליך המדיני עם סעודיה, ובכלל את הלגיטימציה של ישראל. לכך, הצטרפו גם מאמצי תודעה ולוחמה משפטית (lawfare).

כל אלה נועדו כנראה לשלול מישראל את האפשרות להשלים את תוכניתה הצבאית, ולסיים את המלחמה לאחר שחרור אסירים (המעניק לארגון יוקרה), כשחמאס נותר לשלוט בעזה וישראל מוחלשת. האסטרטגיה הישראלית הייתה אמורה להביס את האסטרטגיה של חמאס.

מטרות המלחמה של ישראל

אירועי ה-7 באוקטובר הותירו את ישראל פגיעה – ונראית ככזו. פגיעות זו, אם הייתה משתרשת, הייתה מערערת מהיסוד את החברה הישראלית, את ההרתעה כלפי אויבים ואת הנכסיות כלפי בעלות ברית. ישראל הייתה חייבת להוכיח שהיא עדיין מעצמה אזורתית, או לשאת בתוצאות החמורות של נפילה ממעמד זה. אחד התבחינים לזיהוי מעצמה אזורתית, הוא יכולתה לחולל שינוי אסטרטגי. והשינוי האסטרטגי המתבקש, ואולי בר ההשגה ביותר, הוא מיטוט שלטון חמאס.

בשנים שמאז מבצע עופרת יצוקה, ייחסה ישראל לחמאס (ונראה היה שהוא מייחס לעצמו) [הגיון מדינתי](#); זה של מדינת עזה. הדבר ניכר, בין השאר, בכך שסבבי העימות בעזה הסתיימו במשא ומתן על הסדרים כלכליים (כמו זכויות דייג ועיבוד שטחים חקלאיים), ובמשא ומתן הכלכלי-מדינתי בעיקרו על ההסדרה. אך השיטות שבהן נהג חמאס ב-7 באוקטובר הוציאו אותו אל מחוץ לטווח ההיגיון המדינתי. לא ניתן להמשיך מדיניות כלשהי בשיטות אלו. וגם מטעם זה, חמאס לא יכול היה להיוותר מופקד על טריטוריה מעין-ריבונית, עם ממשלה וצבא.

לפיכך, מטרת המלחמה הראשית שאימצה הממשלה – מיטוט שלטון חמאס (מיטוט היכולות הצבאיות, ארגוניות וממשליות) – הייתה נכונה. עם זאת, בעת קביעת מטרות מלחמה, יש לבצע תהליך "מעגלי" של בחינת מטרות אפשריות אל מול ניתוח מגבלות הכוח, התנאים האובייקטיביים והאילוצים. בחירת המטרות צריכה להסתכך עם יצירת התנאים להשגתן. בחירת מטרות מלחמה שמעבר למגבלות הכוח, או שאין נכונות או יכולת ליצור את התנאים להשגתן, היא שגויה ומסוכנת.

המטרה של מיטוט שלטון חמאס מחייבת הגדרה משלימה – מי כן ישלוט בעזה. השאיפה למיטוט שלטון חמאס ללא קביעה מי יחליפו בשלטון חסרה מרכיב חיוני בהגדרות מטרות המלחמה. ללא הגדרה כזו, הרי שהמאמץ הצבאי חסר כיוון וקו סיום.

ההקשר האסטרטגי הייחודי

ישראל ניסתה לחולל שינוי במציאות האסטרטגית-מדינית רק במספר קטן של מקרים (כמו 1956 ו-1982), ובמקרים אלה הצלחתה הייתה צנועה. רוב המלחמות ביקשו להסיר איום צבאי ולא כיוונו במישרין לחולל שינוי אסטרטגי (אם כי שינוי כזה התרחש לעיתים כנגזרת לא צפויה), והעימותים הצבאיים של שלושים השנים האחרונות עסקו בעיצוב השגרה שלאחריהם.

עימותים כמו מלחמת לבנון השנייה ומבצע צוק איתן נבעו מאי-הסכמה על כללי המשחק לשגרה, והאסטרטגיה הנגלית שלהם הייתה הפעלת לחץ כללי, כדי לשכנע את היריב לקבל את דרישות ישראל לכללי המשחק אחרי המלחמה. לחץ כללי זה לא חייב השלמה של מהלכים מסוימים, ודומה שהתוצאה לא הייתה משתנה בהרבה אם מלחמת לבנון השנייה הייתה מסתיימת אחרי שלב "שינוי כיוון 8" במקום "שינוי כיוון 11", או אם מבצע צוק איתן היה מסתיים אחרי שלושים ימים ולא לאחר חמישים ימים.

בניגוד למטרות מלחמה כמו עיצוב כללי השגרה שבהן אפשר שיהיה הישג "אפור" או אפילו "חמוץ", מיטוט שלטון חמאס הוא מטרה בינארית, או שהיא מושגת או שאינה מושגת. מיטוט שלטון חמאס מחייב אם כן מימוש מלא של מאמץ מסודר המסוגל להשיג מטרה זו, והרגישות להפסקת המאמץ בעודו באיבו הנה טוטלית.

מטרות המלחמה והנסיבות ששררו אחרי ה-7 באוקטובר חייבו מאמץ קואליציוני עם שותפים בינלאומיים; מאמץ משותף ליצירת התנאים הדרושים להשלמת המהלך הצבאי בעזה, ומאמץ משותף לכינון הממשל החדש בעזה. הטענה לפיה ישראל יכולה הייתה להתמודד לבדה במלחמה אינה עקבית עם ההתנהגות הנגלית של ישראל, ומי שיטען אותה יאלץ להרים נטל הוכחה לא פשוט.

חמאס ביקש לסחוף צדדים נוספים למלחמה, לרבות איראן ושלוחיה. הציר האיראני, אף שלא מיהר להתחייב להצטרפות למלחמה all-in, ביקש להציב בפני ישראל דילמות רב-זירתיות כדי להצר את חופש הפעולה שלה מול עזה. בין אם בהכרח ובין אם לאו, ישראל ובעלות בריתה סברו שעל מנת לאפשר לישראל לרכז מאמץ בעזה, על בעלות הברית לסייע לישראל בבידוד זירת עזה והותרת המלחמה חד-זירתית. שינוי הציבה הצבאית של בעלות הברית במזרח התיכון, הפעילות המבצעית והאמירה המדינית-אסטרטגית שלהן, נועדו ליצור את התנאים לריכוז המאמץ הישראלי במיטוט שלטון חמאס. בעלות הברית גם סייעו לישראל בהגנה מול מתקפות הטילים של איראן ושלוחותיה, בהחלפתה במשימת ההגנה על חופש השייט, באספקת אמצעי לחימה חיוניים, במימון המלחמה וביצירת התנאים הדרושים במערכת הבינלאומית ובמועצת הבטחון.

מהלך החלפת שלטון חמאס באחר, לכשעצמו, מחייב שיתוף פעולה עם ארצות הברית, אירופה ומדינות ערביות ידידותיות. זאת, על מנת להבטיח לגיטימציה לשלטון החדש, מימון שיקום הרצועה, ניהולה האזרחי, העברה מסודרת של עובדי הציבור העזתיים למעסיק חדש, דה-רדיקליזציה וביטחון הפנים.

כפי שהוכיחו במעשיהן, שותפותיה של ישראל רצו בהצלחתה ובמיטוט שלטון חמאס. עם זאת, גם להן אינטרסים משל עצמן, וסיוען מחייב להתחשב בעמדותיהן. אין כמובן הכרח לקבל את כל עמדותיהן הראשוניות ככזה ראה וקדש, אך יש הכרח בדיאלוג שבו יוסכמו אלו לצד אלו מטרות המלחמה המלאות (לרבות מי ישלוט ברצועה אחרי חמאס).

והסיוע של בעלות הברית להשגת המטרות. זהו אותו תהליך "מעגלי" שצוין קודם לכן, שבו נבחנות מטרות מלחמה אלטרנטיביות מול מיפוי מגבלות הכוח, היכולת והרצון ליצור את התנאים להשגת אותן מטרות. ספק אם תהליך כזה התקיים. היעדר דיון של תן-וקח עם השותפות הבינלאומיות הותיר אותן בעמדות הפתיחה המדיניות שלהן. יתרה מזו, רמת המעורבות הגבוהה של השותפות הבינלאומיות במלחמה הצריכה אפיון מסוים של האסטרטגיה, האופרציה והמסרים של ישראל, אשר מתחשב באינטרסים החיוניים ובאילוצים של השותפות. גם אפיון זה לא התרחש.

מכאן, שההקשר האסטרטגי הייחודי של חרבות ברזל היה:

- א. מטרה שאפתנית של שינוי המציאות האסטרטגית-מדינית מן היסוד;
- ב. צורך במימוש מלא עד תום של אסטרטגיה המסוגלת להשיג מטרה זו (אין די במימוש חלקי);
- ג. צורך ליצור את התנאים המאפשרים את מימושה המלא של האסטרטגיה האמורה, לרבות שותפויות בינלאומיות;
- ד. צורך לסכם מראש עם השותפות הבינלאומיות מהן מטרות המלחמה (ends), וכיצד לאפיין את "הדרכים והשיטות" (ways and means) באופן שייקח בחשבון גם את האינטרסים החיוניים והאילוצים של השותפות.

ההחלטות שעיצבו את המלחמה

מיד כשפרצה המלחמה, נדרשה ממשלת ישראל לקבל מספר החלטות שיעצבו אותה.

ההחלטה המעצבת הראשונה היא מיהו האויב הראשי במלחמה, וכנגזרת מכך, באילו זירות יש להורות על מצב יסוד מתקפה ובאילו מצב יסוד מגננה. ישראל החליטה, בצדק, שהאויב הראשי הינו חמאס, שהיא תימצא במצב יסוד מתקפה בעזה (ומול חמאס באיו"ש), ובמצב יסוד מגננה בשאר הזירות. החלטה זו אינה מובנת מאליה לנוכח ערפל הקרב ששרר ב-7 באוקטובר ובסמוך לאחריו, ולנוכח צעדי המוכנות שנקטו חזבאללה וצדדים נוספים, וניתן היה לפרש את המצב גם בפריזמה צירית. אך ישראל פירשה את התקפות חזבאללה כמרוסנות, ובחרה לרסן עצמה מולו. החלטה זו הייתה נכונה, אך ספק אם ישראל הקפידה שפעולותיה ומסריה במהלך המלחמה יהיו עקביים עם החלטה זו. כך, למשל, ספק אם חיסולו של חסן מהדווי, שהוביל לחילופי מהלומות ישירים ותקדימיים בין איראן לבין ישראל, היה עקבי עם אסטרטגיה של בידוד זירת עזה ומיקוד המאמץ בה. ישראל התסכנה, שלא לצורך, במבצעים שהיו עלולים להוביל להסטה לזירות אחרות, וכך גם הלחץ הכלכלי המיותר על הרש"פ באיו"ש.

ההחלטה המעצבת השנייה היא היחס שבין מיטוט שלטון חמאס ובין שחרור החטופים. שתי המטרות מוצבות לכאורה כשוות ערך ומשלימות, והתבטאויות הקברניטים תעדפו ביניהן באופן לא עקבי. ההתנהגות הנגלית של ישראל אינה חושפת תיעדוף ברור בין המטרות, לעיתים היא ניהלה מתקפות תוך התעלמות מהחטופים, ולעיתים השתהה את המבצעים במשך שבועות ובאופן שנראה כמתעדף את החטופים. לאמיתו של דבר, לא ניתן לראות את שתי המטרות כמשלימות, ומלחמה שמטרתה שחרור החטופים מעוצבת באופן שונה מכזו שמטרתה הראשית היא מיטוט שלטון חמאס. הדרג המדיני לא פרסם דירקטיבה שפזרה ערפל זה.

ההחלטה המעצבת השלישית היא מהם "שעוני" המלחמה. שעונים אלה כוללים את חלון הזמן שניתן לקבל מהקהילה הבינלאומית, החלון עד שההתדרדרות בדעת הקהל הבינלאומית תגרום לישראל נזקים מהותיים, המרחב שבו ניתן לסבול תסיסה ברחוב הערבי לפני שהדבר יאיים על יציבות משטרים ערביים ידידותיים, הזמן שבו ניתן להחזיק סד"כ מילואים גדול מגויס, להיוותר עם אוכלוסייה מפונה מבתיה באזורי הגבול, לשבש

את פעולת המשק, וכיוצ"ב. ייתכן שהז'רגון הביטחוני המקובל, "שעונים", אינו מדויק, ותחת מונח זה מסתתרים תקצוב המשאבים למלחמה ולמעשה מיפוי מגבלות הכוח. מיפוי כזה לא נעשה, והצבא לא קיבל דירקטיבה מהדרג המדיני המגדירה את תקציב המשאבים והמחירים הזמין למלחמה. חמור מכך, ייתכן שמסרי הדרג המדיני יצרו את הרושם (השגוי) שלמלחמה יש תקציב בלתי מוגבל של זמן, משאבים, הון פוליטי בינלאומי וכו', ועודדו את הצבא לאמץ תוכנית אופרטיבית (שגויה) בה הזמן, המשאבים והשיטות אינם מהווים מאלץ קריטי. ואכן, ספק אם התוכנית האופרטיבית הטורית של התקדמות איטית משכונה לשכונה, "הכרעת" גדודי חמאס (שעדיין הותירה מאחוריה סד"כ חמאס גדול ופעיל), ואז מעבר לשכונה הבאה או חזרה לשכונה קודמת, מתכתבת עם ההכרח להשיג תפוקות אסטרטגיות מוגדרות בתוך סל משאבים וזמן מוגבל. עם זאת, לעיתים היה זה דווקא הצבא שזים חסכון במשאבים הלאומיים, למשל בהחלטות על שחרור מילואים ובהקלות מדיניות פיקוד העורף.

סוגיות אלה מתחברות כמובן לשאלת אפיון האסטרטגיה כך שתיקח בחשבון גם את האינטרסים החיוניים והאילוצים של השותפות. לכן, **ההחלטה המעצבת הרביעית**, אמורה הייתה להיות אימוץ אסטרטגיה מולטי-דיסציפלינארית, המתזמרת את כלל האילוצים והמשאבים: דיפלומטיה, סיוע הומניטרי, שיקולים משפטיים, מסרים, וכמובן כלכלת מלחמה.

מאחר שחמאס בחר בכוונה תחילה למקם עצמו בין אזרחיו ולהשתמש בהם כמגן אנושי, הרי שאופרציה צבאית למיטוט שלטונו כרוכה באופן בלתי נמנע בפגיעה נרחבת באזרחים בלתי מעורבים. גם כשהפגיעה באזרחים נעשית בהתאם לדיני המלחמה (לתכלית צבאית ופרופורציונית), וגם כשישראל מזהירה מראש את האוכלוסייה האזרחית ומייצרת לה מסדרונות פינוי ומרחבים בטוחים, הרי שהפגיעה הנרחבת – והבלתי נמנעת – באזרחים מאתגרת את השותפות הבינלאומיות. ישראל הייתה צריכה לקחת בעיה צפויה מראש זו בחשבון, ומלכתחילה לפצות על כך בסיוע הומניטרי נרחב, במסרים מתונים, בהדגשת הציות לדיני המלחמה, ובכלים נוספים שימתנו את האתגר. דיפלומטיה, סיוע הומניטרי נרחב ומסרים מתונים אמורים להיות "הגשר" עליו נוסעת המתקפה הצבאית. הסיוע ההומניטרי הוא גם כלי לניתוב אוכלוסיית עזה למרחבים בהם לא יפריעו לתוכנית המבצעית, ודרך לבסס שלטון שיחליף את חמאס (באמצעות אקט הפצת וחלוקת הסיוע), וככזה הוא אמור להיות חלק אינטגרלי מתוכנית המלחמה.

המסרים המאפשרים את מימוש מטרות המלחמה היו אמורים להיות, לדוגמה, שישראל נלחמת בחמאס אך לא בפלסטינאים, שחמאס הוכיח שהוא מכשול לשלום, ושישראל נותרה מחויבת להסכמים הבינלאומיים עליהם חתמה ולפתרון מדיני שיושג במשא ומתן ללא תנאים מוקדמים. ישראל תיכנס למשא ומתן מידי עם שותפותיה באזור ובעולם על אופי השלטון החדש, שלא יכלול את חמאס או כיבוש ישראלי. מסרים כאלה, שאין בהם מחויבות קונקרטית חדשה, היו מייצרים תמונה אחרת בקרב השותפות ובדעת הקהל הבינלאומיות.

בפועל, ישראל גררה רגליים שלא לצורך כחצי שנה בנושא הסיוע ההומניטרי, והדבר גרם לקרע מיותר עם בעלות הברית, לפגיעה נרחבת בלגיטימציה שלה ולמעבר בלתי-נשלט ובלתי-רצוי של פליטים דווקא לרפיח (החשובה לעצירת הברחות האמל"ח). הניסיון להשתמש בסיוע ההומניטרי כאמצעי לחץ לא צלח, כך שלצד המחירים ששילמה ישראל לא נרשם רווח כלשהו. גישתה של ממשלת ישראל לסיוע ההומניטרי לא קידמה אלא הרחיקה אותה מהשגת מטרות המלחמה. גם המסרים של הממשלה והקואליציה לא הועילו ליחסים עם בעלות הברית וללגיטימציה (לדוגמה "כנס הניצחון", בו נטלו חלק

40% מחברי הקואליציה ובהם [11 שרים](#)), והתבטאויות כמו "עמלק" מצאו דרכם לפרק D [בכתב התביעה](#) ב-ICJ.

בכלל, למרות חשיבותה הצפויה מראש, ספק אם הזירה המשפטית נוהלה כחלק מתוכנית המלחמה. ולא רק בהיבטי לגיטימציה והנזק הבינלאומי, אלא גם בשאלת האחריות המשפטית לרצועת עזה או לחלקים ממנה. האחיזה בפרוודור נצרים, וייתכן בהמשך במעברי הגבול ברפיח, מקרבת את ישראל להגדרת כיבוש, עם כל האחריות המשפטית הנלווית לכך – והעלויות הכלכליות והמחירים הבינלאומיים – ללא שהתקבלה החלטה שישראל מעוניינת להיות מוגדרת ככוח כובש בעזה, וללא שהיא נערכה לכך. גם גרירת הרגליים בנושא חזרת האוכלוסייה העזתית לצפון הרצועה מעלה שאלות משפטיות. ניתן לנהל סיכונים אלה, למשל באמצעות תוכנית מוסכמת עם השותפות הבינלאומיות לחזרה מדורגת של האוכלוסייה וליציאה מדורגת של צה"ל מהרצועה, לצד כניסת השלטון החדש, אך תוכנית כזו לא הוצעה.

מערכת המשפט הבינלאומית מתערבת במקום בו מערכת המשפט המקומית אינה מתפקדת כנדרש, ובמלחמה זו, אי מיצוי הליכי המשפט הישראלי לנוכח חשדות לכאורה לאלימות מתנחלים, הביאה לצעדים משפטיים בינלאומיים נגד אותם מתנחלים. הדבר החמור לכשעצמו, יוצר סיכון לקביעה עקרונית ורוחבית מסוכנת בקשר למצב שלטון החוק בישראל, הפותחת פתח להתערבות משפטית בינלאומית בכלל הנושאים שבסמכות מערכת המשפט הישראלית, כלפי כלל סוגיות המלחמה וביחס לכלל האישים המעורבים. ייתכן שמי שלא אכף את הדין הישראלי כלפי מתנחלים אלימים לכאורה באיו"ש, יצר במו ידיו את הסיכון להליכים משפטיים בינלאומיים נגד ההנהגה הישראלית.

בהיבט הכלכלי, לא רק שהממשלה לא הגדירה מהו סל המשאבים המוקדש למלחמה, היא גם לא העבירה את המשק לכלכלת מלחמה. היה נדרש למקד את המשאבים במלחמה ובייצור הצמיחה שלאחריה, ולקצץ בחדות ביתר התקציבים. אך תקציבי סוף 2023 ו-2024 (והבירוקרטיה הנלווית להם) לא תמכו במידה ובזמן באנשי המילואים ובעסקים שנפגעו מהמלחמה, קיצצו בתקציבי הצמיחה העתידית (כמו למשל ההשכלה הגבוהה והמחקר החקלאי), והגדילו את ההוצאה הסקטוריאליית ובולמת הצמיחה (כמו תמרוץ חרדים לא ללמוד ליבה ולא לעבוד). ואכן, הוצאות הממשלה – ללא הוצאות המלחמה – עלו בשיעור חריג של 12.2%. במקביל, הממשלה הפסיקה את עבודת הפלסטטינאים בישראל אך לא הציעה בזמן חלופות לענפים שנפגעו מכך, ובראשם הבנייה, התשתיות והחקלאות, והדבר פגע הן בפעילות המשקית והן בהכנסות המדינה ממיסוי ענפים אלה.

התוצאה המידית היא עלייה בגירעון הממשלתי לכ-8% תוצר, מה שגרם להורדת [דירוג האשראי](#) ותחזית דירוג האשראי של ישראל. בפועל, ממשלת ישראל לווה בשווקים הבינלאומיים בריבית שבה ממשלות המדורגות 'BBB' [לוות](#) (ערב המלחמה היה דירוג האשראי של ישראל 'AA', כלומר, הירידה בפועל בשווקים היא בחמש מדרגות). נימוקי הורדת הדירוג כללו גם חולשה של מוסדות הממשל בישראל, וספקות לגבי אחריות [ההתנהלות הפיסקלית שלהם](#).

ספק אם הממשלה ערכה דיון מתכלל בו נדונו הזיקות ההדדיות בין מטרות המלחמה לבין מה נחוץ כדי לממשן, האילוצים, התוכנית הצבאית, שיתוף הפעולה הבינלאומי, הסיוע ההומניטרי, המסרים, השיקולים המשפטיים וכלכלת המלחמה; ובוודאי שלא פרסמה דירקטיבה כזו.

מבחן ה-"are you better off" אחרי המלחמה

המלחמה נפתחה בהתייבבות חסרת תקדים של ארצות הברית, המערב ומדינות ערביות מתונות לצד ישראל, אך השילוב של סירוב לקיים דיאלוג עם השותפות הבינלאומיות על זהות השלטון שיחליף את חמאס, גרירת הרגליים בנושא ההומניטרי, מסרים קיצוניים וניהול לקוי של ההיבט המשפטי, גרם לפגיעה עמוקה בלגיטימציה של ישראל ובכוחה לרתום את הקהילה הבינלאומית להשגת מטרות המלחמה. פגיעה זו נעשתה כשאין רווח בצידה, וכשהתנהלות הממשלה לא קרבה אותה למימוש מטרות המלחמה. ההימנעות מדיאלוג מדיני עם השותפות לא נטרלה אותן, אלא רק את יכולתה של ישראל להשפיע על התהליכים המדיניים.

חמור מכך, השילוב האמור מאיים לייצר פגיעות ארוכות טווח, מסדקים עמוקים בלכידות, במוטג "ישראל" בעולם העסקי, בהשקעות הזרות ובייצוא, ביוקרת מערכת המשפט הישראלית בעולם ובמגן שהיא מספקת לצה"ל ולממשלה, ועד לפגיעות בשיתופי פעולה אקדמיים ומחקריים. היתרונות היחסיים של ישראל מבוססים על אינטגרציה בינלאומית – כלכלת הייטק, אמל"ח מערבי, הקרבה האסטרטגית לארצות הברית, המחקר והפיתוח, וכוח האדם האיכותי – והסדקים שנפערים מאיימים על כל אלה, ולטווח הארוך. לפיכך, קיים חשש שההתנהלות הנוכחית של ממשלת ישראל, אם לא תשתנה בהקדם ואם הדבר אינו מאוחר מדי, תוביל להיחלשות מבנית של ישראל.

גם בראייה צרה יותר – אסטרטגית וצבאית – ספק אם ההתנהלות הנוכחית תוביל למציאות טובה יותר אחרי המלחמה. דרגות החופש הצבאיות של ישראל מצטמצמות במובנים רבים. ייתכן שמלחמת חרבות ברזל תחיש את יציאת ארצות הברית מעיראק ומדרום סוריה, מה שיגדיל את חופש הפעולה של איראן. ספק אם מעמד המלך הירדני ויחסיו עם ישראל מתחזקים, והשימוש בהסדר ההגנה האווירית האזורי (MEAD), דווקא בהקשר של מלחמה בעזה, עלול לצמצם דרגות חופש עתידיות לשימוש בו. ההתנהלות שהובילה לשברים תשתיתיים במלחמה מול החלש באויביה, עלולה לפגוע ביכולתה של ישראל לפעול מול החזקה שבאויבותיה (איראן) ובהקשר החשוב ביותר (הגרעין).

התנהלות הממשלה גורמת לכך שרבות מההתפתחויות והתוצאות הן מקריות, לא פרי הגדרת מטרות, תכנון ויוזמה, אלא פרי חוסר רצון או חוסר יכולת לקבל החלטות. לעיתים, המציאות מתהווה מעצמה, מחוסר ניהול. לעיתים, ההתמדה בנתיב מסוים גובה מחירים ומציבה סיכונים גבוהים מדי, ולכן הנתיב ננטש - לעיתים מאוחר מדי ולאחר תשלום מחיר גבוה מדי, לטובת נתיב אחר שאף הוא לא היה מחושב, והבחירה בו נבעה מחוסר יכולת או מחוסר רצון להתמודד עם החלטות רציניות.

ייתכן שוועדת חקירה עתידית תגדיר את התהליכים שקדמו ל-7 באוקטובר 2023, והתרחשו במהלכו, כמחדל. אך ניתן לטעון שניהול המלחמה אחרי ה-7 באוקטובר חמור הרבה יותר, ושהמונח "עוולה" מיטיב לתארו מהמונח "מחדל".

אל"מ (מיל") רון טירה הוא טייס לשעבר ומשרת במילואים בתחום תכנון המערכה בחיל האוויר. מחברם של ספרים ומאמרים רבים בתחום כוח אווירי ואסטרטגיה.